

Kaius Tuori

Lakimies
7–8/2018
s. 1052–1059

Oikeus, identiteetti ja legitimizeetti Euroopan murroksessa

Tarina alkaa häikäilemättömien gryndereiden luonnonkauniille paikalle luvatta rakennetusta pilvenpiirtäjästä. Italian Pugliassa, Barin kaupungissa, oli tapahtunut ainakin mielikuvissa kovin tyypillinen temppu. Joukko sijoittajia oli hankkinut maapalan rannan vierestä ja rakennutti sille valtaisan kokoisen rakennuskompleksin, joka ylitti korkeudessa kaiken ympäristössään. Paikka oli kaunis ja kolossi seisoi aivan rannan vieressä, mikä olisi epäilemättä ollut mitä parhain myyntivaltti. Rakennuslupaa ei ollut, tai ainakaan tähän rakennukseen, mutta useinhan Pohjois-Euroopassakin saatetaan laskelmoida, että kunhan rakennus on pystyssä, voi luvattomasta pytingistä joutua maksamaan sakkoja, mutta voitot kattaisivat mahdolliset sakot helposti.

Rakennuttajat kuitenkin arvioivat väärin. Punta Perottin valtaisa, ruma ja kauas näkyvä hirvitys nostatti kaupunkilaisissa sellaisen raivon, että valitusten jälkeen vuonna 1997 Barin yleinen syyttäjä keskeytti rakennustyöt ja ilmoitti syytteen nostamisesta rakennuttajia kohtaan. Hänen mukaansa rakennus oli pystytetty alueelle, joka olisi suojeltava luonnonsuojelualueena. Tästä alkoi pitkäaikainen oikeusprosessi. Lopulta, vuonna 2006, torni purettiin räjäyttämällä. Italian Corte di Cassazione eli ylin vetoomustuomioistuin lausui asiasta vuonna 1997, 2001 ja lopulta 2009. Paikalle perustettiin yleinen puisto.

Mutta tarina ei suinkaan loppunut siihen. Kuten usein käy, kansalliset tuomioistuimet läpikäytyään rakennuttajat vetosivat vielä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen. Ensin vuonna 2012 ja viimeksi tämän vuoden kesäkuussa tuomioistuin totesi Italian loukanneen rakennuttajien ihmisoikeuksia eli käytännössä lähinnä omistusoikeuden suojaa muotovirheiden takia. Korvauksia tuomittiin maksettavaksi 49 miljoonaa euroa, ja takavarikko määrättiin purettavaksi. Rakennuttajat ilmoittivat heti suunnitelmistaan aloittaa uudelleenrakentaminen korvaukset ja tontin saatuaan.¹

Italian sisäministeri Matteo Salvini, tunnistaen yleisen mielipiteen suunnan, kävi heti hyökkäykseen. Hänen mukaansa tuomio osoittaa, kuinka koko ihmisoi-

* *Kaius Tuori*, OTT, apulaisprofessori, Helsingin yliopisto. Oikeuskulttuurin päivässä 9.11.2018 pidetty esitelmä Oikeuden muutos Euroopan kriisissä.

1. Lopullinen suuren jaoston ratkaisu 28.6.2018 241 (2018) G.I.E.M. S.r.l. ja muut vastaan Italia (hakemukset 1828/06, 34163/07 ja 19029/11).

keustuomioistuin on hyödytön instituutio, joka tulisi lakkauttaa.² Pohjoisen liittoa edustava Salvini on tietysti taitava populistisi, joka tietää, mistä narusta vetää.

Mutta tapauksessa on suurempikin opetus, liittyen Euroopan yhdyntymisen oikeudellisen ulottuvuuden vaikeaan asemaan oikeuden ja legitimizeetin välimaastossa. Tässä suhteessa ihmisoikeustuomioistuin ja yhteisön tuomioistuimet ovat samassa tilanteessa; ne myös sekoittuvat iloisesti keskenään ihmisten mielessä. Kun ihmisoikeustuomioistuin aloitti toimintansa vuonna 1959, sen tehtävä oli suhteellisen selvä. Euroopan ihmisoikeussopimus oli solmittu vuonna 1950 vahvistamaan ihmisoikeuksien asemaa Euroopassa ja erityisesti estämään natsismin ja totalitarismin kaltaista valtioiden kansalaisiinsa kohdistamaa sortoa. Perustamiseen saattoi liittyä myös piiloteltu viittaus Itä-Euroopassa valtaansa vahvistavaan kommunismiin. Ylikansallinen sopimus ja tuomioistuin tarvittiin, jotta voitiin todeta, että valtio voisi ylipäätään lainsäätäjänä tai tuomiovallan käyttäjänä syyllistyä rikokseen tai tarkemmin sanottuna ihmisoikeuksien loukkaukseen.³ Laki tai tuomio voi siis olla väärin.

Hieman yksinkertaistaen, modernin oikeuden legitimizeatio eli oikeutus toimii tyypillisesti siten, että ajatellaan kansan toimivan lainsäätäjänä itse kansanedustuslaitoksen välityksellä. Tuomioistuimet soveltavat kansan omaa lakia. Mutta lakiin ja sen oikeutukseen liittyy myös monia muita tekijöitä, jotka ovat tosiasiallisesti aivan yhtä merkittäviä. Yksi niistä on historia. Kuten kaikki suomalaiset tietävät tai heidän pitäisi tietää, oli Venäjän vallan aikana oma laki ja perustuslaki yksi suomalaisuuden peruskiviä, oman kielen ja kulttuurin kaltaisia kansallisen identiteetin erottamattomia osia.

Tämä ajatus perustui siihen ikaikaiseen totuuteen, jonka jo muinaiset roomalaiset ja liki kaikki muutkin kansat tiesivät: vanha laki ei vain hyväksytään helpommin, vaan siitä tulee osa kansan identiteettiä, heidän tapaansa olla ja kuvata itseään. Siksi keskiaikaiset talonpojat saattoivat Ranskassa vedota kuninkaaseen ”vanhan hyvän lain” pohjalta. Kuten tunnettua, oikeuden sisältö ja käsitykset siitä, mikä oikeuden sisältö on, ovat kaksi hyvin eri asiaa.

2. Päivälehti La Repubblica (Bari) otsikoi tapauksen seuraavasti 28.7.2018: ”La Corte europea condanna l’Italia per la confisca di Punta Perotti a Bari. Salvini: ”Chiudiamola” (Eurooppalainen tuomioistuin tuomitsi Italian Punta Perottin takavarikosta. Salvini sanoo ”Lakkautetaan se”),” https://bari.repubblica.it/cronaca/2018/06/28/news/bari_punta_perotti_condanna-200257049/.
3. EIOS:n esipuhe 4.11.1950: “ – Euroopan neuvoston pyrkimyksenä on luoda kiinteämmät yhteydet jäsenvaltioidensa välille ja että yhtenä keinona tähän pääsemiseksi on ihmisoikeuksien ja perusvapauksien ylläpitäminen ja edistäminen; vakuuttavat vankkaa uskoa oikeudenmukaisuuden ja maailmanrauhan perustana oleviin perusvapauksiin, joiden säilymisen paras tae on toisaalta toimiva poliittinen demokratia ja toisaalta niiden ihmisoikeuksien laaja ymmärtäminen ja kunnioittaminen, joihin ne vetoavat; ovat samanmielisten Euroopan maiden hallituksina, joilla on yhteinen poliittisten perinteiden, ihanteiden, vapauden ja oikeusjärjestelmän perintö, päättäneet ottaa ensiaskeleet eräiden yleismaailmallisessa julistuksessa mainittujen oikeuksien yhteiseksi voimaansaattamiseksi – –”

Oikeustieteessä ns. historiallinen koulu, johtajinaan Friedrich Carl von Savigny ja Jacob Grimm, se toinen Grimmin saduista tunnettu, kehittivät tämän ilmiön pohjalta kokonaisen oikeusteorian. Oikeus on kansan oikeutta, joka elää kansan kulttuurissa ja jota juristit vain kuvaavat ja täsmentävät. Lainsäätäjä ja kodifioija on siten täysin turha ja vahingollinen olento.⁴ Oikeus on kansanyhteisön oikeutta, jonka rajat määräytyvät kansan mukaan. Kansan määrittää identiteetti, mutta myös kieli ja kulttuuri sen osana.

Euroopan yhdentymisen, kuten tunnettua, lähti liikkeelle taloudesta. Uuden sodan välttäminen ja Saksan kurissa pitäminenkin saatettiin mainita. Varhaiset dokumentit yhdentymisestä, kuten Rooman sopimus, puhuvatkin yhteisestä hyvinvoinnista ja taloudellisesta menestyksestä, jättäen identiteetin ja muun koskematta lukuun ottamatta mainintaa pyrkimyksestä yhtenäisyyteen. Kansallisvaltiot jäivät edelleenkin melkein suvereeniksi oikeuden saralla, mutta identiteetin sekä kulttuurin suhteen niillä oli monopoli. Oikeuden legitimitettiin tuli kansallisvaltion legitimitetistä.

Mutta yhdentymisen teleologia eli eteenpäin pyrkivä luonne teki tepposet. Costa versus Enel, Van Gend en Loos ja muut tapaukset toivat yhteisön oikeudelle uuden luonteen. Yhteisön oikeus olikin nyt primääriä, voittaan ristiriitalanteessa kansallisvaltioiden oikeuden. Tästä tuli ongelma. Pulma jäi kuitenkin piiloon pitkäksi aikaa, sillä yhteisön oikeus käsitteli paljon teknistä sääntelyä, joka ei koskenutkaan suoranaisesti asiantuntijapiirien ulkopuolisia henkilöitä.

Ongelma oli siis se, että yhteisön oikeudella eli eurooppaoikeudella ei ollut kuin se legitimitetti mikä valtioiden yhteisellä päätöksellä tai ylikansallisella diktaatilla. Eli ei kummoinenkaan, huolimatta siitä, että kansallisvaltioiden kansanedustuslaitokset olivat ne hyväksyneet. Tällä ei ollut suurta merkitystä, ennen kuin EU:ksi muuttunut talousyhteisö alkoi mennä kansallisvaltion ydinalueille, nähdä itsensä muuna kuin kansallisvaltioiden yhteenliittymänä. Tämä integraation syventäminen, johon kuuluivat Maastrichtin sopimus ja muut 90-luvun toimet, muutti yhteisön luonnetta myös suuren yleisen mielissä, eikä välttämättä positiivisella tavalla.

Euroopan yhteisöä perustettaessa Monnetin ja Schumanin kannattama funktionalismiksikin kutsuttu talousvetoinen yhdentymisen oli vain yksi vaihtoehto. Sen kanssa kilpailivat federalistit, kuten Altiero Spinelli, jotka halusivat alusta alkaen luoda Euroopasta yhteisön, jossa kansalaiset tuntisivat itsensä ensisijaisesti eurooppalaisiksi ja jossa kansallisvaltiot luopuisivat suvereniteetistaan ainakin osittain. Kun yhteisö sitten halusikin itsestään jotain muuta, sen täytyi vaihtaa muotoa kuin lennossa. Yhteisön alun talousvetoisuus alkoi siirtyä taka-alalle, kun se alkoi flirttailla yhä enemmän nationalismin logiikan kanssa eurooppalai-

4. Historiallinen koulu on ollut viime aikoina uudelleen arvioinnin kohteena, siitä ks. esim. Hans-Peter Haferkamp, *Die Historische Rechtsschule*. Vittorio Klostermann 2018.

sella tasolla. Puhuttiin eurooppalaisesta kulttuurista, eurooppalaisesta yhteisöstä ja niin edespäin.⁵

Poliittisesti tämä epäonnistui ja pahasti. EU-kriitikot, EU:n vastustajat ja kaiken maailman brexiteerit pesivät kömpelöllä EU-propagandalla lattiaa. Kisa oli hävitty jo alusta lähtien. Eurooppa-aatteella oli kaikenlaisia suuria nimiä puolellaan, kuten filosofi Immanuel Kant, mutta kansallisvaltion propagandakoneisto oli pedannut pelikentän niin yksipuoliseksi, ettei kamppailu mielistä päässyt edes alkuun. Jo päiväkodeissa ja kouluissa alkanut indoktrinaatio, eli kauniimmin sanottuna kansalaiskasvatus, piti huolen siitä, että eurooppalaiset pitivät itseään ensisijaisesti suomalaisina, ruotsalaisina, tanskalaisina, ranskalaisina jne. Tämä kansalaisuuteen kasvatus, tuo 1800-luvun kansallisaatteen suuri menestystarina, tarkoitti, että vaistonvaraisesti ihmiset aina tunsivat sydämessään olevansa jonkun kansan osia. Koska tämän kasvatuksen yksi suuri tarkoitus oli kasvattaa uskollisia sotilaita, jotka ovat valmiita kuolemaan kansanyhteisön puolesta, jonkun hahmottoman ja kaukaisen yhteisön kilpailevalla tarinalla ei ollut koskaan mitään mahdollisuuksia.

EU:n vastustajat käyttivät ja käyttävät edelleen koko kansallisaatteen kirjoa, samalla paatoksellisuudella kuin esimerkiksi Suomessa 1930-luvun keskusteluissa vedottiin aitoon kansaan ja sen yhteisöön. Ulkomaat, niiden kätyrit, internationalistit ja suurpääoman edustajat niputettiin samaan laatikkoon oikean kansan vihollisiksi. Samoja äänenpainoja käytetään nyt Britanniassa, Puolassa, Unkarissa, Ranskassa ja Saksassa. Jopa Italiassa Salvinin puoluetoverit ovat nostaneet kansainväliset piirit, ja niiden mukana juutalaiset oikean kansan uhkaksi, tuoden pelottavia kaikuja 1930-luvulta.

Tässä kaikessa ei ole mitään kovin mullistavaa. Eurooppalaiset muodostavat identiteettinsä kansalaisuuden, kielen, kulttuurin ja etnisen taustan kautta ja sitä kautta tuntevat kuuluvansa osana yhteisöä nimeltä kansallisvaltio. Tämän yhteisön jäseninä he tuntevat sen säännöt ja lait velvoittaviksi, ja he ovat ne pitkän tottumuksen kautta omaksuneet.

Mitä tämä sitten tarkoittaa oikeuden suhteen? Tässä on oikeastaan kolme vaihtoehtoa Euroopan oikeuden, identiteetin ja legitimizeetin ongelmaan:

1. Laki on vain teknistä säätelyä, jossa yksilön identiteetti on loppujen lopuksi merkityksetön. Laki saa legitimizeettinsä lainsäädäntöprosessista. Tässä eurooppalaisen oikeuden ongelma on lainsäädäntöprosessin kaukaisuus kansallisvaltiotasoon verrattuna. Sekään ei ole kenties niin suuri ongelma siinä valtaosassa teknispohjaisesta säätelystä, jota maallikot eivät kenties ymmärrä muutenkaan.

2. Eurooppalaisen identiteetin rakennus, jolla eurooppalaisen oikeuden legitimizeettiä saataisiin kohennettua. Barroson komissio yritti tätä liki surkuhupai-

5. Federalistien perusajatus oli ilmaista jo toisen maailmansodan aikana Italian vastarintaliikkeen piirissä kiertäneessä Spinellin ja Alberto Rossin vuonna 1941 kirjoittamassa Ventotenen manifestissa (*Il manifesto di Ventotene*).

salla ”Euroopan uusi kertomus” -kampanjalla.⁶ Yritys oli liki yhtä pahasti tuhoon tuomittu kuin Helsingin yliopiston johdon parin vuoden takainen kampanja, jossa selvitettiin, mitä työntekijöissä oli vikana, kun he eivät luottaneet johtoon. Vakavammin ottaen tämä nationalismin imitaatio tuo mukanaan myös omat riskinsä, onhan eurooppalaisellakin nationalismilla markkinoitu kaikenlaisia äärioikeistolaisia ajatuksia.

3. Yhteisen nimittäjän metsästys. Kuten Euroopan ihmisoikeussopimuksen valmistelussa, tässäkin on lähdetty Euroopan sitoutumisesta oikeusvaltioajatukseen, ihmisoikeuksiin ja muihin yleisesti hyvinä pidettäviin ajatuksiin. EU:n ns. kolmas pilari sai vuoden 1999 Amsterdamin sopimuksessa kantavaksi ajatukseen käsiteltyä ”area of freedom, security and justice” eli vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alue. Samaan kategoriaan kuuluvat olennaisesti viittaukset yhteisiin arvoihin sekä ihmisoikeuksien puolustamiseen maailmanlaajuisesti. Eriyksen merkittävä oli EU-sopimuksen 2 artiklan arvojuulistus.

Yksityisoikeuden saralla yhtenäistäminen on tuottanut valtaisan määrän tutkimusta eurooppalaisen yksityisoikeuden yhteisen ytimen eli *common coren* löytämiseksi. Erilaiset työryhmät ovat kilvan kehittäneet erilaisia yhteisiä ja yhtenäistämispapereita. Samaan kenttään kuuluvat myös erilaiset oikeushistorioitsijoiden, kuten Reinhard Zimmermannin, ajatukset yhteisen tulevaisuuden löytämiseksi yhteisestä menneisyydestä, jossa mm. roomalainen oikeus on ollut suuren kiinnostuksen kohteena. Näissä kaikissa on toki puolensa, mutta näin käytännössä on ollut havaittavissa, että Suomen kaltaiset pikkuruiset oikeuskulttuurit on tavattu jättää joko maininnalle alaviitteessä tai kokonaan huomiotta omituisena poikkeuksena, joka ei nyt vain oikein sovi suureen kuvioon.⁷

Samaan aikaan eurooppalainen oikeus on kuitenkin kehittynyt hitaasti ja jos ei varmasti niin kuitenkin kehittynyt sekä lainsäädännön että oikeuskäytännön tasolla. Vuoden 1963 Van Gend en Loos -tapauksen jälkeen on Euroopassa valmistunut kymmeniä tuhansia lakimiehiä vuosittain. Jokainen heistä tietää tai ainakin heidän pitäisi tietää, että yhteisön oikeudella on suora vaikutus jäsenmaissa. Direktiivit, asetukset ja tuomioistuinten päätökset ovat tuoneet yhteisön oikeutta koko ajan kasvavassa määrin yhä uusille aloille. Monilla aloilla yhteisön oikeus on käytännössä ainoa voimassa oleva oikeus, jonka britit ovat nyt hämmentyneinä havainneet. Ainakin näin aluksi he lienevät pitämässä EU-oikeuden mukaiset lait voimassa Brexitin jälkeenkin, kunnes keksivät mitä asialle voi tehdä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on puolestaan hyvin ahkera, tuottaen jatkuvasti uutta materiaalia.

6. Kampanjasta on jäljellä enää nettisivu <https://www.nnfe.eu>.

7. Näistä merkittävimpiä olivat Ole Landon Commission on European Contract Law, Bussanin ja Mattein Trento Common Core Project sekä Study Group on a European Civil Code.

Kuitenkin yhteisen nimittäjän kautta ajattelussakin on ollut ongelmansa. Itä-Euroopan maat, jotka eivät kenties unioniin liittyessään hahmottaneet liittyvänsä arvo yhteisöön eikä talousliittoon, ovat olleet jokseenkin sydämistyneitä siitä, että EU on harkitsemassa ensi kertaa ottavansa tositoimiin seitsemännän artiklan uhkan äänioikeuden menetyksestä, jos esim. Unkari tai Puola eivät ota oikeusvaltiovelvoitetta tosissaan.

Poliittisesti AfD:n, Le Penin, Faragen ja muiden haastetta on kutsuttu nimellä vastareaktio. He sanovat puolustavansa kansaa ja kansallisvaltiota, kielen ja etnisyyden muodostamaa yhteisöä, jota EU ja muut ulkopuoliset uhkaavat. EU:n puolustajat ovat taas nähty avoimuuden, suvaitsevaisuuden, ihmisoikeuksien ja kansainvälisyyden ajajina. Tämän edistyksen ja taantumuksen vastakkainasettelun sijaan voitaisiinkin puhua siitä, ketä yhteisöön kuuluu ja mikä on sen luonne. Samaa on helposti nähtävissä amerikkalaisessa poliittisessä keskustelussa.

Vastareaktion osalta on kuitenkin hyvin hankala nähdä, kuinka paljon kyse on puhtaasti Euroopan yhdentymiseen liittyvästä ongelmasta. EU on tietysti ollut monessa mukana. Vapaan liikkuvuuden tuoma muuttoliike on vahvistanut eritoten brittiläistä kulttuurishokkia; samoin EU:n tunkeutuminen kansallisvaltion ydinalueille on nostanut suvereenisuuden taas keskusteluun. Vapaan kilpailun aiheuttama teollisuustyöpaikkojen menetys on johtanut vaatimuksiin säännöstelystä ja rajojen sulkemisesta. Tähän kaikkeen on vielä tuonut lisänsä ennen näkemätön pakolaiskriisi, jonka myötä Eurooppaan on tullut suuri joukko erityisesti nuoria miehiä.

Oikeudellisen kriisin tai legitimizeetikriisin sijasta jotkut ovatkin huomauttaneet, että kriisitunnelmaa kohottamassa ovat kaiken pahan alku ja juuri, keski-ikäiset miehet, joiden asema yhteiskunnassa on joko tosiasiallisesti tai kuvitellusti heikentymässä.

Kuten Barin pilvenpiirtäjän esimerkki osoittaa, Euroopan yhdentyminen, vaikka ihmisoikeuksia puolustaen, on aina riskialtista. Suvereenisuuden menetys, varsinkin kun yleinen mielipide on täysin ratkaisua vastaan, antaa helppoa materiaalia poliittisille päättäjille.

Yksi kiintoisimmista pohdinnoista onkin se, mikä on loppujen lopuksi Euroopan yhdentymisen tarjoaman vaihtoehdon legitimaatio ja siten eurooppalaisen oikeuden ja identiteetin pohja?

1. rauhanprojekti (hiili- ja teräsyhteisö)
2. oikeuden takaaminen kaikille (Euroopan neuvosto)
3. taloudellinen menestys (EY)
4. kokonaisvaltainen yhdentyminen (EU)

Pakolaiskriisi on johtanut vastareaktion pelkoon, mutta samalla kohtien 1 ja 2 heikentymiseen ihmisten hukkuessa julmasti ja täysin tarpeettomasti Välimeren. EU:n rajavalvonta, pakolaisten käsittelyyn tarkoitettut hotspotit yms. ovat johtaneet siihen, että ihmisoikeuksia takaava rauhanprojekti miehittää Euroopan linnoituksen muureja ja tuo lisää uhreja Lesboksen kammottaviin keskitysleirei-

hin. Samaan aikaan, tehtävät 3 ja 4 taas ovat taloudellisen kriisin ja sen varjolla ajetun säästöpolitiikan johdosta ongelmissa.

Historiallisia esimerkkejä oikeudellisesta yhtenäistymisestä on lukuisia. Rooman valtakunta, Saksan keisarikunta, jopa kaikki Euroopan kansallisvaltiot ovat tietyllä tavalla saman mallin tuloksia. Yhteinen lainsäädäntö, ylituomioistuinten perustaminen ja virkamiehistö ovat kaikissa tuottaneet ajan myötä yhtenäisen oikeuskulttuurin.

Tänään Säätytalossa voimme nähdä yhden erinomaisen esimerkin oikeuden historiallisesta legitimoinnista. Talohan alkujaan rakennettiin säätyvaltiopäivien kokouspaikaksi eli lakien säätämispaijaksi. Tyyliltään talo on uusklassinen; se luo itsessään viittauksia muinaiseen Kreikkaan ja Roomaan suomalaisen yhteiskunnan sivistyksen alkulähteinä. Historiallisesti merkillisin on kuitenkin teksti *Leges et instituta Fenniae solenniter confirmatae*. Suomalaisten lait ja laitokset juhlallisesti vahvistaen. Tässä keskellä sortokausia valmistuneessa reliefissä Aleksanteri I marssii tuttuun tapaan Suomen autonomian takuumiehenä kiitollisen kansan ympäröimänä. Teksti on tietysti latinaa, vahvistaen Suomen kuulumista läntiseen sivistyspiiriin. Kummallisin asia koko reliefissä on kuitenkin se, että keisarin vieressä on kilpi tekstillä Lex 1734 1772. Suomalaisten muinainen oikeus on siis Ruotsin vuoden 1734 laki sekä vuoden 1772 hallitusmuoto.

Kuten jokainen Ylikankaansa lukenut tietää, ei yhteinen rahvas Ruotsissa ja siten myös Suomessa suoranaisesti rakastanut vuoden 1734 lakia, saati sitten Kustaa kolmannen itsevaltaista Hallitusmuotoa. Ylituomioistuimet puolestaan heikensivät paikallisen sopimisen mahdollisuuksia, ja virkamiehistöstä ei kannata aloittaakaan. Varsinkin hallitusmuoto vei säädöiltä niiden vallan ja siten heikensi talonpoikaiston asemaa.⁸ Kyse onkin enemmän kuvitellusta menneestä, nostalgian luomisesta status quon ympärille. Vuonna 1902, sortokauden aikana, muinaisen hyvän lain ja sitä takaavan hyvän keisarin kuva oli erittäin käyttökelpoinen suomalaiselle eliitille, joka pyrki puolustamaan autonomiaa venäläistämispyrkimyksiltä.

Onko eurooppalaisen oikeuden legitimaatio siis vain ajan kysymys? Onko odotettavissa, että huonomman vaihtoehdon noustessa esiin totuttu ja ajan kuluessa hiljalleen hyväksytty oikeus onkin yhtäkkiä eurooppalainen oikeus? Muutama viikko sitten puoli miljoonaa ihmistä osoitti mieltä Lontoossa EU:n puolesta. Puolassa ja Unkarissa autoritaaristen hallitusten vastustajat ovat samoin ottaneet eurooppalaisuuden omakseen.

Palataksemme Punta Perottin rumiin pilvenpiirtäjiin, pikainen katsaus tapauksen taustoihin osoittaa, että tuomioistuinten osa sanasodissa on kova. Vaikka tuomioistuin hyväksyi ongelmattomana sen, että rakennus oli pystytetty suojeletavalle alueelle, oli gryndereillä kuitenkin Barin kunnan myöntämä rakennuslupa. Samoin Italian viranomaiset olivat tehneet useita karkeita virheitä

8. Ks. vaikkapa Heikki Ylikangas, Miksi oikeus muuttuu. WSOY 1983.

jutun käsittelyssä, lähtien siitä, että takavarikko oli tehty ilman lainvoimaista tuomiota. Kuitenkin se, että tuomioistuimen ratkaisu koski juuri näitä menettelyvirheitä eikä itse rakennusten oikeutta olla olemassa,⁹ ei tullut julkisuudessa esille lainkaan.

Jos historiallisia esimerkkejä on uskominen, Eurooppa oikeuskulttuurina ja oikeusyhteisönä syntyy, jos on syntyäkseen, hitaasti. Paikallistason ylittävä sääntely kohtaa väistämättä vastustusta, mutta samaan aikaan uudella lainsäädännöllä, ylituomioistuimilla ja viranomaisilla on myös tukijansa, sillä paikallisyhteisöt eivät koskaan ole monoliittisiä. Eurooppalaisten kansallisvaltioiden oikeusjärjestelmän ja niiden legitimaation rakennusprosessi kesti vuosisatoja ja sisälsi huomattavaa vastustusta oikeaksi kansaksi itseään kutsuvien joukossa.

Identiteetti, kuulumisen tunne, on ihmisen elinikäinen kokoelma kokemuksia, ajatuksia ja vakaumuksia, jota ei helposti muuteta. Kuten Brexit-äänestyksessä tuli selkeästi esiin, jäsenyyttä vastaan äänestivät ylivoimaisesti eniten vanhemmat, joiden muistot lähtivät ajasta, jolloin valkoinen, yksikulttuurinen Britannia johti valtaisaa imperiumia, kun taas nuoriso oli ylivoimaisesti jäsennyyden puolella.

Kuten kansallisvaltioiden yhtenäistyminen ja oman oikeuskulttuurin syntyminen, eurooppalaisen oikeuden tulevaisuus on loppujen lopussa lakimieskunnan käsissä. Vain pitkälinen ja kärsivällinen työ eurooppalaisen oikeuden luomiseksi ja soveltamiseksi niin lainvalmistelussa, virkakoneistossa kuin tuomioistuimissa voi luoda sellaisen elävän oikeusyhteisön, joka pystyy kehittymään ja vähitellen saamaan arvostetun aseman kansalaisten oikeusturvan takaajana.

9. EIOT 241 (2018) G.I.E.M. S.r.l. ja muut vastaan Italia.